

у процес національно-патріотичного виховання студентської молоді сприятиме заінтересованості та підвищить ефективність упровадження теорій та практичних заходів національно-патріотичної направленості.

Список літератури.

1. Вільцанюк І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в національно-патріотичному вихованні молоді. URL: <https://dismp.gov.ua/vykorystannia-informatsijno-komunikatsijnykh-tekhnologij-v-natsionalno-patriotychnomu-vykhovanni-molodi/>
2. Пономарьова Г. Ф. Досвід громадянського виховання студентів педагогічних коледжів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 1. С. 175-183.

Петренко Л. М., м. Київ

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАУКОВИХ ПРАЦЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ УЧЕНИХ

Анотація. Автором обґрунтовано актуальність формування національної ідентичності в майбутніх викладачів закладів вищої освіти в процесі професійної підготовки. Здійснено аналіз наукових праць з використанням бази даних Національного репозиторію академічних текстів, пошукової системи і баз даних наукових цитувань OUCI. Узагальнено результати.

Ключові слова: ідентичність, освіта, викладач, безпека, війна.

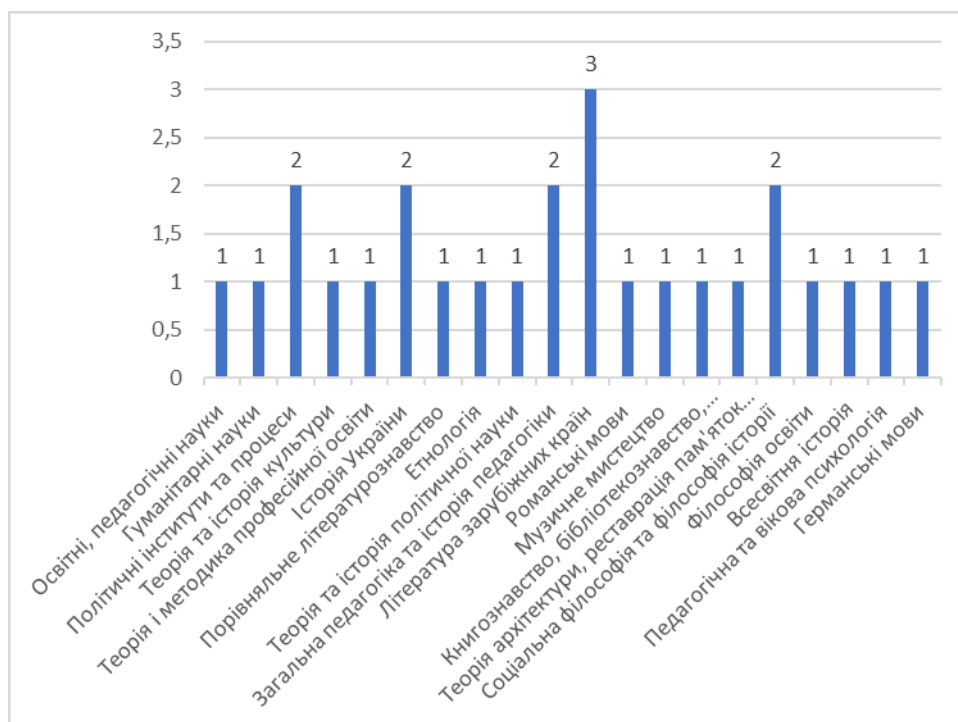
Abstract. The author substantiates the relevance of the formation of national identity among future teachers of higher education institutions in the process of professional training. The analysis of scientific works was carried out using the database of the National Repository of Academic Texts, the search system and databases of OUCI scientific citations. The results are summarized.

Key words: identity, education, teacher, security, war.

Проблема формування національної ідентичності у процесі підготовки майбутніх викладачів закладів вищої освіти в умовах розв'язаної повномасштабної війни країною-агресором виходить на перший план серед пріоритетів гуманітарної безпеки. Адже сформувати не тільки фахівця, але й активного і відповідального громадянина, здатний лише викладач (науково-педагогічний працівник, педагог) із сформованою національною, громадянською, професійною ідентичністю, який щодня демонструє свою активну життєву позицію, особисту ефективність, істину, правдивість та критичне мислення, взаємоповагу, відкрите спілкування тощо.

Актуальність формування національної ідентичності у молоді підтверджується низкою нормативно-правових документів, прийнятих в Україні, серед яких: Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015), Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2018); Програма українського патріотичного виховання дітей та молоді (2021); Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2021); Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022), Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022).

Важливість розв'язання питання національної ідентичності підкреслюється у наукових працях учених різних галузей науки, сталість якого ілюструє рис. 1.

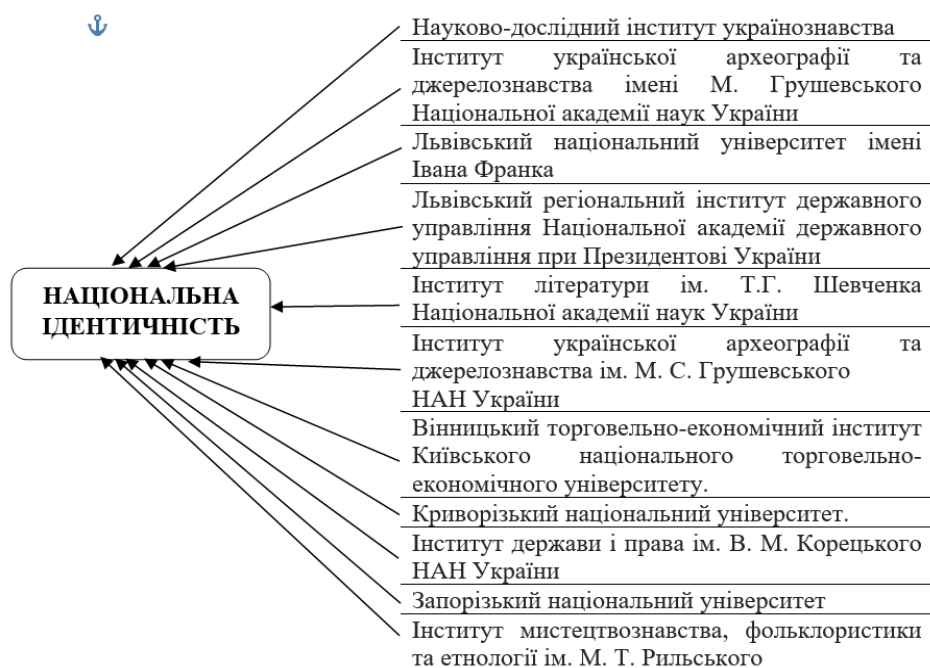

Рис. 1. Динаміка захисту дисертацій з питань національної ідентичності в Україні (2014-2023 рр.)

Початок військово-політичної агресії Росії проти суверенної України зумовив необхідність аналізу стану вивчення цього питання у період з 2014 року до тепер. Для аналізу нами використано Національний репозитарій академічних текстів (НРАТ) – загальнодержавну розподілену електронну базу

даних, в якій накопичуються, зберігаються і систематизуються академічні тексти. За результатами пошуку за ключовими словами «національна ідентичність» нами виявлено 37 дисертаційних робіт.

У НРАТ також за цей період представлено 14 звітів у сфері наукової і науково-технічної діяльності (одна тема повторюється тричі, інша – двічі, а тому реально виявлено 11 повних звітів). Перелік наукових установ і закладів вищої освіти, де виконувались такі науково-дослідні роботи, показано на рис. 2.

Рис. 2. Наукові установи і заклади вищої освіти, в яких здійснювались науково-дослідні роботи з питань національної ідентичності в Україні (2014-2023 рр.)

Крім цього 50 публікацій знайдено в OUCI – пошуковій системі і базі даних наукових цитувань, які надходять від усіх видань, що використовують сервіс Cited-by від Crossref та підтримують Initiative for Open Citations ([OUCI \(dntb.gov.ua\)](http://dntb.gov.ua)).

На основі аналізу результатів досліджень виявлено, що в Україні тема національної ідентичності завжди була в центрі гострих дискусій, які періодично «спалахували», а потім дещо вщухали, проте ніколи не знімались з порядку денного, хоча і змінювався контекст [0]. Наприклад, культурно-освітній вимір національної ідентичності висвітлено в монографічному дослідженні Г. Філіпчука. Автором підкреслено провідну роль національної

культури та освіти у формуванні суспільної свідомості українців і акцентовано особливу увагу на впровадженні у зміст освіти цінностей, які «створять національну ідентичність, оберігають і зміцнюють найбільш значущу вартість Народу – соборну Державність» [0].

Така точка зору дещо відрізняється від думки Л. Єршової, яка вважає «обов'язковим вивчення дисциплін соціогуманітарного циклу (філософії, історії, політології, релігієзнавства, соціології, педагогіки, психології, культурології тощо), покликаних формувати усвідомлене та критичне сприйняття громадянами знань про людину, суспільство, державу» і пропонує прийняти закон України про соціогуманітарну освіту, який би «сприяв формуванню чутливості суспільної і політичної свідомості українців до будь-яких проявів людиноненавистницької ідеології» [0]. Аналогічної думки дотримується О. Газізова. Вона вказує на недостатню присутність гуманітарної складової у стратегічних документах, зокрема із національної безпеки України. Зважаючи на це, вона вважає необхідним ухвалення Стратегії української гуманітарної політики. Її метою має бути формування єдиного підходу органів державної влади до проблем національного ціннісно-смыслового наповнення гуманітарного простору України як важливого консолідуючого чинника розвитку українства, подолання стереотипів та пропагандистських міфів, інформаційної агресії РФ [0]. Вважаємо, що даний документ міг би стати дороговказом для імплементації закону України про соціогуманітарну освіту [0].

Аналіз джерельної бази вказує на складність формування національної ідентичності (Т. Дзюба, Д. Піонтковська, Ю. Половинчак, Л. Саракун, Н. Шайда та ін.), оскільки вбирає суспільні, економічні, політичні та культурні ознаки єдності, репрезентує національний простір. Можливо, цим пояснюється не велика кількість наукових праць у галузі 011 – освітні, педагогічні науки за останні вісім років (2014-2022): дисертації В. Мартинюк, Н. Онищенко, О. Соболю.

З огляду на проблему нашого дослідження, нами проаналізовано

результати досліджень учених-педагогів. Так, В. Мартинюк вперше обґрунтувала педагогічні умови формування національної ідентичності студентської молоді в закладах вищої педагогічної освіти у позааудиторній роботі (усвідомлення майбутніми педагогами значущості та потреби у формуванні національної ідентичності; створення у закладі вищої освіти національно-патріотичного середовища для формування національної ідентичності студентської молоді; активізація національно-патріотичної діяльності студентської молоді у позааудиторній виховній роботі) і розробила та апробувала модель формування національної ідентичності студентської молоді в закладах вищої педагогічної освіти у позааудиторній роботі [0].

У дисертаційній роботі Н. Онищенко узагальнено теоретичні засади та методологічні підходи підготовки майбутніх учителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв. Автором уточнено понятійно-категоріальний апарат, виявлено типи національної ідентичності, окреслено ціннісно-сміслову поле національної ідентичності майбутніх учителів, базові моральні цінності та психологічні механізми, теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель та експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв [0].

Дані здійсненого огляду наукової літератури дозволяють зробити висновок, що значущість проблеми формування національної ідентичності у майбутніх викладачів закладів вищої освіти у післявоєнний період тільки зростатиме, оскільки Російська Федерація з її авторитаризмом, тоталітаризмом, шовінізмом, нацизмом та іншими людиноненависницькими ідеологіями залишатиметься споконвічним сусідом українського народу. А тому формування національної ідентичності майбутніх викладачів закладів вищої освіти має постійно знаходитись у центрі уваги: а) держави, яка має розширювати нормативно-правову базу, спрямовуючи її на розвиток соціогуманітарної політики; б) учених різних галузей науки – їх наукові

розробки збагачуватимуть зміст освіти, українознавчий контент шкільних предметів і університетських освітніх програм, що сприятиме зміцненню національного імунітету проти вкидання неправдивої інформації (фейків), викривлення історичних фактів тощо. Дана проблема заслуговує на виокремлення в окремий науковий напрям педагогічних досліджень.

Список літератури.

1. Газізова О. Загрози національній безпеці в гуманітарній площині: ціннісно-сміслові аспекти. *Українознавчий альманах*. Випуск 27. Київ: «Міленіум», 2020. С. 60-67.
2. Єршова Л. М. Витоки великороського шовінізму. *Вісник НАПН України*. 2022, Вип. 4(1). DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4132>
3. Мартинюк В. В. Педагогічні умови формування національної ідентичності студентської молоді в закладах вищої педагогічної освіти у позааудиторній роботі: доктор філософії: 011. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань, 2022. 171 с.
4. Онищенко Н. Г. Підготовка майбутніх учителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2021. 200 с.
5. Положення про Національний репозитарій академічних текстів. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 541. URL: www.rada.gov.ua
6. Філіпчук Г. Національна ідентичність: культурно-освітній вимір: монографія. Чернівці: Друк Арт, 2016. 304 с.

Пляка С. М., м. Кривий Ріг

МАНІПУЛЯЦІЇ ТА ПРОПАГАНДА: ЗАГРОЗИ ЦІННІСНОЇ ДЕЗОРІЄНТАЦІЇ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ

Анотація. *Стаття зосереджена на дослідженнях, що роз'яснюють новий рівень розвитку інформації з огляду на її шкідливість у національно-патріотичному вихованні школярів в Україні.*

Охарактеризовано особливості й сучасні тенденції інформаційної війни, маніпуляції та пропаганди; означено шкідливість їхнього впливу на свідомість школярів, зокрема на духовні цінності, та загрозу цілісності держави; окреслено напрями роботи педагогів у національно-патріотичному вихованні для допомоги учням протидіяти маніпуляції та пропаганді в цифровому просторі.

Ключові слова: *інформаційна війна, маніпуляція, пропаганда, критичне мислення, цінності, виховний процес.*

Abstract. *The article is focused on research that sheds light on a new level of information development in view of its harmfulness to the national-patriotic education of schoolchildren in Ukraine.*

Features and modern trends of information warfare, manipulation, and propaganda are characterized; the harmfulness of their influence on the consciousness of schoolchildren, in particular on spiritual values, and the threat to the integrity of the state, as a result, is